

Strejken som kollektiv aktion

Nye strejkeanalyser inden for samfundsvidenskaberne og historievidenskaben

Sociale spændinger og sociale protester er udtryk for klassers og gruppers interesser, kollektive værdier, normer og institutioner. Den kollektive protests karakter af at være en samfundsmæssig grundproces på lige linie med den moderne stats tilblivelse, internationale krige, vitale demografiske processer, kapitalisme og kapitalakkumulation foruden industrialisering og urbanisering, gør den kollektive aktion til et centralt forståelsesobjekt og forskningsområde.

Studiet af sociale protestformer eller mere konkret studiet af sociale bevægelser, demonstrationer, strejker, borgerkrige og revolutioner har de sidste ti til femten år indtaget en stadig mere fremtrædende plads inden for både samfundsvidenskaberne og den nyere historieforskning. De stadig mere omsiggribende revolutioner i udviklingslandene, urolighederne i USA og Vesteuropa i slutningen af 1960erne og begyndelsen af 70erne med påfølgende heftig strejkeaktivitet har sammen med opkomsten af en ny forskergeneration, nye teoridannelser, metoder og forskningsteknikker uden tvivl medvirket til denne omvurdering af konflikten sociale rolle, funktion og placering.⁽¹⁾

Denne artikel redegør først og fremmest for strejken som arbejderklassens mest

foretrukne protest- og kampmiddel i de vestlige industrialiserede lande i det 19. og 20. århundrede. Efter en kort omtale af overgangen fra preindustrielle protestformer til industrielle konflikter og en gennemgang af de vigtigste kildeserier og strejkevariable, søger jeg at indplacere og klassificere de mange strejkeanalyser i henhold til deres metodiske og teoretiske udgangspunkt. I afsnittet om »strejken som kollektiv aktion« lægges der op til en makrosociologisk og komparativ historisk diskussion af strejkens samfundsmæssige kontekst konkretiseret på baggrund af strejkeaktiviteten i Nordamerika og Vesteuropa fra tiden før århundredskiftet til 1970/80.

A. Fra hungerrevolter og opløb til strejker og demonstrationer

En befolknings repertoire af kollektive aktioner er til enhver tid begrænset og underkastet forandringer⁽²⁾. Det 18. århundredes repertoire, der havde sin oprindelse i det 17. århundrede og rakte ind i det 19., omfattede rutine aktioner såsom ødelæggelse af maskiner, »Rough Music«, rudeknusning og ødelæggelse af bygninger, opsætning og nedbrænding af effigener, nedrivning af markhegn og besættelse af private jorde, aktioner mod skatteopkrævere og som den vigtigste hungerrevolter⁽³⁾. Befolkningen i det 20. århundrede havde et ganske andet repertoire til sin rådighed: (valg)møder, terroraktioner, organiserede oprør, happenings, boycott-

Forskningsstipendiat

aktioner, forskellige demonstrationsformer og endelig strejker. Aktionsformer som alle har deres oprindelse i det foregående århundrede.

Ofte er denne overgang dette skift i de kollektive manifestationer i faglitteraturen søgt indpasset i dikotomier som: pre-industrielle versus industrielle konflikter - primitive v. moderne konflikter - defensive v. offensive konflikter. Den franske socialhistoriker J.-W. Lapierre⁽⁴⁾ har mere detaljeret beskrevet protestformernes »modernisering« med ordene om at i begyndelsen af industrialiseringen i Europa, *»the violence of workers' insurrections was essentially a violence of protest. Workers, especially the most highly skilled, those who were still half artisans, revolted against mechanization for fear of unemployment, and broke machines or demonstrated for their removal... Then as union organization grew stronger, as the labour movement gained the power to oppose the oppressive violence it was enduring, workers' violence became a violence of contest instead of protest«.*

Mindre generelt og på et mere konkret historisk forløb har Charles Tilly⁽⁵⁾ dateret denne overgangsfase i Frankrig til perioden omkring 1840-1860:

»As late as the 1840s, the predominant forms of collective violence in France were rather old-fashioned: the tax revolt, the food riot, the anti-conscription rebellion, and the forcible invasion of fields and forests very much so, the attack on machines and urban violence had almost totally disappeared. They were replaced by violent strikes, demonstration, and similar complex, organized actions«.

Om netop disse offensive kollektive aktioner har socialhistorikeren P.N. Stearns sagt, at *»...strikes in which goals were relatively complex and foresighted inevitably demanded better organization than did a*

defensive strike called in sudden anger over a specific issue. Such strikes had to be arranged in advance«.⁽⁶⁾

Mens C. Tilly henlægger transformationen til organiserede komplekse aktionsformer herunder strejker i Frankrig til mellem 1840 og 1860, så ser det ud til, at strejken med kombinationer (hungerrevolter og opløb) blev alt mere almindelig i England fra omkring 1790'erne, mens mere disciplinerede og institutionaliserede strejkeformer satte ind fra 1830'erne og 40'erne under indtryk af industriarbejderklassens voksende styrke.⁽⁷⁾ Tyskland blev under den sidste agrarkrise af »type ancien« i 1816/17 vidne til blandingskonflikter og »teilorganisierter Streikaktionen«, alligevel er det først med den kraftige industrialisering i 1870'erne, at strejken kom til at dominere som protestform.⁽⁸⁾ I USA var det tiden efter borgerkrigen og især storkonflikten (the Great Upheaval) i 1877, som satte gang i strejkeaktiviteten.⁽⁹⁾

Skandinavien (Danmark, Sverige og Norge) kan fremvise eksempler på blandede konflikter og strejker så langt tilbage som til midten af 1700-tallet. Det ser imidlertid ud til, at først fra 1848 blev strejken en regelmæssig anvendt aktionsform ligesom industrialiseringen og arbejderens organisering fik strejkehyppigheden til at stige stærkt fra midten af 1870'erne til omkring århundredskiftet.⁽¹⁰⁾

Resten af denne artikel kommer dog ikke så meget til at beskæftige sig med protesternes stigende »s sofistisering« (Stearns), men derimod med årsagerne til strejkeaktioner og de ændrede strejkeformer. Den franske historiker N. Perrot⁽¹¹⁾ hævder således, at strejkens kreative, spontane og revolutionære potentiale forsvandt med fremkomsten af store bureaukratiserede fagorganisationer, til hvilket kan føjes P.N. Stearns⁽¹²⁾

karakteristik af den »moderne« strejke som...»forward-looking, demanding new rights instead of old. It is organized, large scale, class-based. It takes place in good times, not bad«. Hvad vi her får beskrevet, er hvorledes strejken blev gjort til rutine: strejken blev lovlig, organisationerne og myndighederne tog sig for at producere statistiske rapporter, mens private og offentlige bureaukratier begyndte at lovgive, regulere og afslutte strejker.

Alligevel har vi med »strejkens fremkomst« og »rutinisering« måske kun indfanget visse overfladiske symptomer på »industriel uro« og dermed arbejderbefolkningens faktiske sociale protest. For det kan ikke nægtes, at arbejdsplads fluktuationer, absentisme, sygdom, go-slow, m.v. hver for sig kunne udvise et tab i produktionstimer, der langt oversteg hvad der mistedes ved strejker. Kenneth G.J.C. Knowles har om dette sagt, at ...»the expression of industrial unrest thus ranges from these vague indications at one end of the scale to organized go-slow, strikes and revolutionary activity at the other - the form of expression being determined by a complex mechanism of economic, political, technical and psychological factors«⁽¹³⁾.

B. Kvantitative og kvalitative strejkedata

Omkring midten af det 19. århundrede havde mange europæiske arbejdere, personligt eller gennem andre, lært strejkevåbnet at kende, vi skal dog helt frem til tiden mellem 1890 og 1900 før systematisk indsamling og publicering af strejkedata bliver almindelig.⁽¹⁴⁾ Indtil da havde indsamlingen af strejkeoplysninger hovedsagelig været en politiopgave til betjening af myndighederne i deres forsøg på at undertrykke og kontrollere hvad der i deres

øjne fremstod som kriminel adfærd/handlen. Senere under indtryk af arbejderklassen og arbejderbevægelsens voksende styrke gik myndighederne over til at anskue strejken som en »samfundsmæssig sygdom«, der kunne iagttages, reguleres og eventuelt kureres.

Den tidlige officielle trykte strejkestatistik (muligvis suppleret med en retrospektiv strejkestatistik dækkende perioden før 1900) var ofte meget detaljeret med oplysninger om de udløsende strejkeårsager, udfald, antal berørte arbejdere og arbejdsgivere, deres organisatoriske grundlag, strejkens varighed, betingelser hvorunder arbejdet genoptages, etc.⁽¹⁵⁾ Desværre er myndighedernes interesse for at indsamle strejkedata svundet stærkt ind, og efter 1940 er de fleste industrialiserede landes officielle strejkestatistik reduceret til nogle få højt aggregerede data.⁽¹⁶⁾ I denne sammenhæng bør det nævnes, at for nogle lande eksisterer der en trykt ikke-officiel statistik indsamlet på initiativ af private arbejdsgiverorganisationer og organisationer med tilknytning til fagbevægelsen.

»Lies, damned lies, and strike statistics« - denne omskrivelse af Disraelis berømte udsagn vidner om, at anvendelsen af den officielle og ikke-officielle strejkestatistik er forbundet med store vanskeligheder og kalder på svære overvejelser.⁽¹⁷⁾ Følgende problemer indgår i statistikproduktionen det såkaldte bureaukratiske bogholderi: (a) Definition og afgrænsning af population/registreringsenhed; (b) Indsamling af oplysninger; (c) Bearbejdning af oplysninger; (d) Fortolkning af data.

Det er nødvendigt at gøre sig disse punkter klart både i forbindelse med komparative synkrone og diakrone strejkeundersøgelser, fordi de administrative bogholderienheder af interne og eksterne

årsager har det med at ændre kode fra tid til anden. Disse og andre problemer reducerer værdien af enhver officiel og ikke-officiel strejkestatistik. Andre kilde-serier vil imidlertid kunne bidrage til en rekonstruktion af arbejdskonflikt statistikken og dermed strejkebevægelser: Avismateriale, fagblade, diverse håndbøger og beretninger indeholder ofte værdifulde oplysninger om arbejdskampe, der vha. »historisk« og »socialvidenskabelig« kildekritik lader sig omsætte til kvantitative strejke-data.⁽¹⁸⁾

Holder vi os stadig til de kvantitative strejke-indikatorer, som normalt er reporteret i den officielle statistik, nemlig antal strejker (S); antal involverede arbejdere (W) og antal timer/dage tabt under konflikt (H) lader nedenstående måleenheder sig konstruere:⁽¹⁹⁾

Frekvens, eller antal strejker per (tusinde) beskæftigede arbejdere; *Størrelse*, eller det gennemsnitlige antal arbejdere per strejke (W/S); *Varighed*, eller det gennemsnitlige antal timer/dage tabt per strejkende arbejder (H/W).

Derefter er det forholdsvis ligetil at opstille en volume-indikator defineret som:

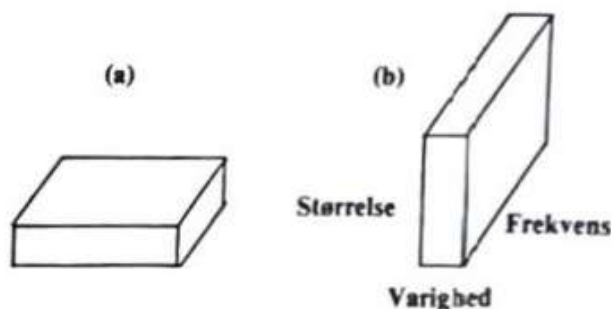
Volume = Frekvens ★ Størrelse
★ Varighed

$$V = \frac{S}{\text{beskæftigede arb}} \star \frac{W}{S} \star \frac{H}{W}$$

$$V = \frac{H}{\text{beskæftigede arb}}$$

Disse måleenheder gør det muligt grafisk at præsentere strejkens formkategorier: den todimensionale rektangulære »profil«, som foreslået af Spielmans,⁽²⁰⁾ eller i et koordinatsystem at indlægge »tid« som abcisse og de logaritmiske værdier af »frekvens, størrelse og varighed« som ordinat efter forslag af Knowles.⁽²¹⁾

Endelig skal der henvises til Shorter og Tillys tredimensionale strejkeform: den gennemsnitlige varighed og antallet af strejkende (per strejke) giver her formen for den typiske strejke, og for at kunne relativere den samlede strejkeaktivitet til en periode, region eller industri, tilføjes dimensionen antal strejker (frekvens/hyppighed) - derved fremkommer nedenstående figur:

I de sidste hundrede år har strejkeformen undergået drastiske ændringer (fra fig. a til b).⁽²²⁾ De »typiske« strejker var i industrialiseringens første årtier få i antal, involverede ikke mange arbejdere, desuden var de lange og bitre. Den »moderne« strejke er, stadigvæk iflg. Shorter og Tilly, et (politisk) massefænomen, der forekommer hyppigt, er korte og omfatter mange arbejdere.

At der er forbundet svære problemer med brugen af disse kriterier skal ikke skjules (jvf. de forskellige deflaterings størrelser), men fordelene opvejer i dette tilfælde langt ulemperne ligesom andre strejkedimensioner vil kunne kobles til de allerede nævnte: antallet af organiserede strejker, korrelationen mellem organisationsgrad og strejkeudfald, antal virksomheder berørt af strejker, eventuelt forekomne demonstrationer og vold under arbejdskampe, strejkens umiddelbare årsager og arbejdernes krav, etc.⁽²³⁾. Svar på blot nogle af disse spørgsmål vil ikke alene give os indblik i strejkens fysi-

ognomi men også informere om strejkens defensive henholdsvis offensive karakter, hvilken rolle planlægning indtog, strejkens økonomiske og politiske elementer, arbejdernes muligheder for at stille krav til andre klasser og grupper i samfundet tillige med effekten af arbejdsstandsninger på samfundets ressourcedistribution og magtstruktur.

Disse problemstillinger bærer præg af den kvantitativ orienterede strejkeforskning, men som P.N. Stearns har sagt, er dette en alvorlig begrænsning: »I have found it impossible to develop a sufficiently subtle interpretive framework relying on statistical materials alone; other evidence, derived from more detailed study of individual strikes, is essential«.(24) En opfordring der kunne bidrage til at placere strejken i arbejderbefolkningens hverdag.(25) Hvilke arbejdsbetingelser og hændelser gik forud for arbejdsnedlæggelsen, hvordan opfattedes og gennemlevedes strejken fra dag til dag, hvilke indvirkninger fik strejken på familielivet på lokalsamfundet samt den enkeltes bevidsthed? Disse og andre tilsvarende spørgsmål kan alene besvares gennem en dybdeborende historisk mikroanalyse med inddragelse af ikke-kvantificerbare kilder eller samfundsvidenskabelige redskaber som deltagerobservation og interviewoptagelse, der sætter os i stand til at vurdere vigtigheden af en kollektiv bevidsthed og informelle grupperelationer foruden kommunikations- og beslutningsmønstre før, under og efter en strejke-situation.(26) Endvidere vil en sådan holistisk angrebsvinkel kunne oplyse om hvordan utilfredse arbejdere reagerede, når de blev afskåret fra at strejke eller hvorledes virksomhedsledelsen bevidst undertrykte og manipulerede med arbejdskraften for at undgå ethvert optræk til strejke.(27)

C. Teorier og argumenter i nyere strejkeforskning

Industrielle konflikter er blevet og bliver studeret fra mange forskellige synsvinkler, vanskelighederne består i på en meningsfyldt måde at samle og skille argumenterne under hensyntagen til deres interne logik. En gennemgang af de mange strejkeanalyser viser, at de divergerer både mht. interesseområder (strejken sat i relation til forholdene på arbejdsmarkedet, økonomiske fluktuationer, sociale forandringer eller politiske begivenheder), metodik (kvantitative v. kvalitative fremstillinger) og selvfølgelig teoretiske ståsted.

For at overkomme nogle af disse vanskeligheder har jeg valgt først (afsnit C1) at diskutere en række kausale teorier, der fokuserer på sammenhængen mellem konflikters/strejkers opståen og omfattende ændringer i samfundsstrukturen. I afsnit C2 er vægten blevet lagt over på en præsentation af argumenter, der søger forklaring på strejkesvingninger, strejkeformer, strejkeorganisering, m.v. - dog sådan, at de »strukturelle« variable trækker på de grundlæggende kausale teorier.

C1. Kausale teorier

Den videnskabelige litteratur afstikker tre klasser af argumenter, der forbinder kollektive aktioner med industrialisering: Sammenbruds-, afsavns- og interesse-teorier.

For mange historikere og sociologer har industrialiseringen været en proces, der i sin begyndelse førte til splittelse, opløsning og social ustabilitet. Klassisk er således følgende citat af den franske historiker Chevaliers:

»Udstødningen fra de gamle forhold og en famlen sig frem efter noget nyt førte under industrialiseringens begyndelse til

frustration, angst, usikkerhed, modstand, aggression, plagsomhed, nye trusler og risici, nye problemer, krav og forventninger til de frisk rekrutterede arbejdere, for deres familier og deres arbejdskammerater... Under overfladen kogede og gærede permanent den latente protest«. (28)

Samme argument genfindes bl.a. hos Val Lorwin og W. Lafferty. De hævder med henvisning til den europæiske⁽²⁹⁾ og skandinaviske⁽³⁰⁾ arbejderbefolkning, at de mindst stabile og dem som var mest afsondret fra den »almindelige« befolkning også var mest tilbøjelige til at indtage en radikal protesterende holdning.

Ideen bag »sammenbrudsteoriene« er, at kollektiv »adfærd« opstår som følge af nedbrydningsprocesser i et samfund. Sociologen Emil Durkheim afpassede sammenbrudsteorien til en standard-interpretation af konflikter. I sit berømte værk »Le suicide« (1897) fremlægger Durkheim et samfunds »conscience collective« det vil sige de fælles regler (solidaritetsmekanismer), der er retningsgivende for menneskets adfærdsmåde og indre psykiske stabilitet, men som når de udsættes for spændinger (industrialisering og/eller økonomisk vækst) mister deres greb om individet. Denne opfattelse har opnået stor popularitet hos konfliktforskere i dag: Mens det præ-industrielle og det moderne samfund er socialt stabilt, virker selve vækst-processen som en destabiliserende faktor. Både de de-klasserede og de socialt opadstigende bliver revet løs fra de traditionelle bånd, hvorved begge grupper bliver ofre for rodløshed og desorientering.⁽³¹⁾ Når først de gamle begrænsede forventninger er svundet bort, er der en tendens til at diskrepansen mellem de nye håb og behov og den realiserede behovstilfredsstillelse på et eller andet tidspunkt opleves som værende for stort hvorved sandsynligheden for konflikter øges. En

korrektur af dette ræsonnement går under navnet af en »want/get - ratio« model: I henhold til denne er mulighederne for oprør størst når en længere periode med økonomisk og social vækst afløses af en kort periode med drastisk tilbageslag. Forventningerne om endnu værre tilstande frembringer en kollektiv følelse af angst og frustration, der igen får større dele af befolkningen til at reagere mod disse forhold.⁽³²⁾

Durkheims lære blev også viderebragt af struktur-funktionalisterne og har sine mest stringente fortalere hos Talcott Parsons og Neil J. Smelser i deres opfattelse af industrialiseringen som en strukturel differentieringsproces: Differentieringen sætter ind med forstyrrelser i det sociale system helt præcis i familieøkonomien, der opstår anspændelse, disorganisering, anomi kort sagt en utilfredshed, som giver social uro, opløb, demonstrationer og strejker.⁽³³⁾

Overvejelserne bag afsavnsteoriene eller mere specifikt befolkningsgruppers relative afsavn strækker sig fra en antagelse om den spontane uorganiserede reaktion på de ulykker og det pres, som udøves af den tidlige industrielle organisationsform til en eller anden form for organiseret kollektiv modstand mod de samme misforhold. Den større velfærd blandt arbejderne vil dog med tiden få den organiserede protest til at svinde hen. Sociologen C. Kerr har klart og koncentreret trukket argumentet op:⁽³⁴⁾

»The level of protest rises and then falls off again as the process of commitment advances. At first, the worker is so little connected with industrial life that he has neither a great desire nor sufficient means to protest. As his involvement in and experience with industrial life increase, his power to influence the industrial environment also increase, and his tendency to

protest rises. Industrial life is now his life, and he wishes to mold it closer to his heart's desire. Later on, as machinery is established to meet his grievances and as the cost of conflict begins to bulk larger, industrial protest may tend to fade away. The surrounding industrial environment comes either to be accepted or, at least, to be acknowledged as inevitable. What protest remains tends to be highly structural and formally expressed. Finally, in the overcommitted worker, organized protest tends to disappear«.

Overfor sammenbruds-tesen dens varianter med deres fokusering på socialpsykologiske variable og afsavnsteoriene, der henlægger de egentlige strejkeårsager til kortvarige abrupte forstyrrelser som prisfluktuationer, indførelse af ny teknologi og lønindgreb, indtager »interesse-teorien« (omtales også som solidaritetstesen) en position, der hæfter sig ved relationerne mellem forskellige samfundsklasser og ændringer i produktionsstrukturen. Som den centrale forklaringskategori indgår den ulige fordeling af goder/ressourcer og dermed følgende ulige tilgang til magtpositioner. Interesse- og solidaritetsteorien har sin væsentligste baggrund i den klassiske marxistiske analyse i flg. hvilken fælles interesser og mere indirekte solidaritet udgår fra produktionens organisering og arbejdernes position i denne. Afsnit D og E redegør nærmere for teoriens nyere versioner og deres empiriske landvindinger.

C 2. Strukturelle teorier

C21. Moderniseringsteori

Moderniseringsteori er givetvis en fordrejet betegnelse, for der er på ingen måde tale om et lukket teoretisk system, men derimod om et katalog med problemer og løsningsforslag.⁽³⁵⁾ I sin opfattelse af

hvad »modernisering« er får sociologen Wilbert E. Moore indkredset væsentlige sider af dette noget diffuse begreb: »What is involved in modernization is a »total« transformation of a traditional or pre-modern society into the types of technology and associated social organization that characterize the »advanced«, economically prosperous, and relatively politically stable nations of the Western World«.⁽³⁶⁾

Overført til studiet af sociale protester herunder strejker peger det skitserede moderniserings-paradigme på en industrialiseringsproces, der stimulerede en omfattende migration, fremskyndede opløsningen af traditionelle sociale bånd og producerede stress, spændinger, protest- og oprørsbevægelser. Videre postuleres det, at som arbejderne vænnedes til de nye industrielle omgivelser, stagnerede strejkeaktiviteten for helt at falde bort med det fremskredne/avancerede samfund. Det er især strejkens såkaldte »bort-visnen« i det 20. århundrede, der har optaget en lang række forskere og som viser hen til begreber som: økonomisme, inkorporation, integration, borgerliggørelse, den nye arbejderklasse og institutionalisering.⁽³⁷⁾ I stedet for at diskutere disse termer enkeltvis har jeg valgt at fremhæve to »skoler«, en angelsaksisk og en tysk, der begge mere eller mindre eksplicit bygger på sociologen R. Dahrendorfs teori om »klassekonfliktens institutionalisering« og opsplitning i henholdsvis »industrielle konflikter« og »politiske konflikter«.⁽³⁸⁾

Til den britiske retning hører en tradition, der går under navnet »industriel pluralisme«. Hovedargumentet hviler på en antagelse om, at det moderne teknologiske samfund nærmer sig en ligelig fordeling af (magt)ressourcer på en lang række specialiserede interessegrupper.⁽³⁹⁾ Ny

teknologi og økonomisk vækst fører til, at arbejderklassen fragmenteres og overtager middelklassens værdier og normer, ligesom modsætningerne mellem arbejdsgivere og arbejdere, mellem managere og arbejdere tenderer til at mindskes under påvirkning af almindelig konsensus og interessefællesskab. Manifeste konflikter (strejker) vil miste deres betydning og mening i og med, at nye institutioner som politisk demokrati og kollektive forhandlinger (det arbejdsretlige system) vinder indpas. Dermed følger også en opsplitning af klassekampen i industrielle og politiske konflikter. Det vil med andre ord sige færre og mindre strejker (overvejende lønspørgsmål) og en fredelig kappestrid mellem de politiske partier om vælgerne.

En nyere variant af denne tese (the Oxford school of industrial relations) ser strejken som værende et svar på hastige teknologiske ændringer og dermed kommunikationsbrist. Nye tidssvarende forhandlingsorganer vil imidlertid kunne genoprette harmonien og fjerne strejkeårsagerne.⁽⁴⁰⁾ En bredere argumentationsramme ligger til grund for to indflydelsesrige bidrag af henholdsvis Ross & Hartman og Kerr & Siegel.

I deres komparative undersøgelse »Changing Patterns of Industrial Conflict« (fra 1960) konkluderer Ross og Hartman, at industrielle konflikter i avancerede industrielle samfund (med få undtagelser) »visner bort« (the withering away of the strike). Den af forfatterne iagttagne nedgang i strejkeaktiviteten mellem 1900 og 1956 (de benyttede måleenheder er: tabte arbejdsdage per fagforbundsmedlem og tabte arbejdsdage per strejke), ser de som et resultat af ændringer i arbejdsgivernes strategi, forhandlings teknikker, regeringsfunktioner samt fagorganisationernes politik, hvortil

kommer opretholdelse af fuld beskæftigelse, ideologiernes og klasseholdningernes aftagende betydning, forbedret levestandard og ikke mindst arbejderbefolkningens borgerliggørelse, som de sætter i forbindelse med væksten i antallet af mennesker beskæftiget i serviceerhvervene og den offentlige sektor.

Hypotesen om »den isolerede masse« er Kerr og Siegels bidrag til spørgsmålet om »arbejderbefolkningens integration«.⁽⁴¹⁾ Deres empiriske resultater viser høj strejketilbøjelighed hos minearbejdere, og alle levede de i isolerede samfund med »own codes, myths, heroes, and social standards«. Isolationen fra det omgivne heterogene samfund, den sociale homogenitet, de fælles værdier og hårde ubehagelige arbejdsbetingelser »fosters an independent spirit, it will draw tough, inconstant, combative, and virile workers, and they will be inclined to strike«. Fortsat industrialisering og større arbejdskraftmobilitet vil med tiden føre til, at de isolerede lokalsamfund opløses og videre, at strejkeaktiviteten falder.

Strejkeforskningen i Vesttyskland har på det seneste fået et gavnligt opsving, der metodisk følger nyt til udover det rent empiriske.⁽⁴²⁾

Til forklaring af forholdet mellem konfliktparterne og dermed også den stigende strejkeintensitet i Tyskland i perioden 1890 til 1918, gør H. Volkmann brug af begrebet »Organisierten Kapitalismus«.⁽⁴³⁾ Arbejdernes stigende tilslutning til fag- og partiorganisationerne, centraliseringen og bureaukratiseringen af arbejderbevægelsen og arbejdsgivernes repræsentative organer bevirkede, at flere ressourcer på en effektiv og rationel måde kunne sættes ind i den økonomiske og politiske kamp.

Fra slutningen af 1920'erne var strejkeaktiviteten imidlertid faldende, ligesom det kan konstateres, at strejken bliver

kortere men større - fra slutningen af 50'erne er også antallet af deltagere per strejke for nedadgående. Grundmønstret i denne forandringsproces er med Volkmanns moderniseringstese: »Die Rationalisierung des Konflikts durch Organization...Rationalisierung heisst in diesem Fall Differenzierung. Sie zerlegt den ursprünglich vielschichtigen Komplex des klassischen Arbeitskonflikts in Teilkonflikte und entwickelt für die separierten Probleme spezifische Lösungen oder Regulationsmechanismen«.⁽⁴⁴⁾ Til de vigtigste reguleringsmekanismer hører: (a) demokratisering af arbejdsforholdene hvormed hentydes til arbejdernes og arbejdsgivernes repræsentation i paritetiske organer; (b) medbestemmelse i virksomhederne; (c) udviklingen af et arbejdsretsligt system herunder kollektiv tariffautonomi; (d) politisk og social demokratisering af samfundslivet - omtales af Volkman også som arbejdernes sociale integration i samfundet og deres organisationers andel i den politiske magt. I følge differentieringslogikken bliver der således kun tariffkonflikten at se til, efter at alle andre interesse modsætninger er blevet demokratiseret og reguleret. Denne fører dog sjældent til desideret arbejdsstandsning, eftersom arbejdsmarkedets »kollektive forhandlinger« sædvanligvis formår at justere forholdet mellem profit og løn til alles tilfredshed. Tilbage bliver nogle »vilde strejker« (spontane aktioner) udsprunget af arbejdernes anonymitet og fremmedgørelse overfor et generelt voksende bureaukrati.

C22. Strejker, forhandlingsteori og økonomiske konjunkturbevægelser

En anden stor gruppe af studier koncentrerer sig om industrielle konflikter for-

trinsvis strejker på baggrund af økonomiske konjunkturbevægelser.

Resultaterne af denne strejkeforskning viser uafhængig af tid og sted, at strejkefrekvensen (antal strejker per tidsenhed) følger de økonomiske konjunkturer i særdeleshed bevægelserne i arbejdsløshedstallene. Forklaringen på denne omvendte relation er, at fagorganisationerne vil være mere tilbøjelig til at benytte strejketruslen, når de kan tilbyde deres medlemmer en række forhandlingsfordele. Arbejdsgiverens uvillighed mod at miste sin del af det ekspanderende marked, hans viden om lønstigninger andre steder og hans manglende muligheder for at erstatte strejkende arbejdere med ikke strejkende sætter uvilkårlig arbejderne i en mere favorabel stilling og øger dermed deres vilighed til at strejke.⁽⁴⁵⁾ Heroverfor hævdes det, at gunstige markedsbetingelser, højere profit og arbejdernes større styrke får arbejdsgiverne til hurtigere at give (løn)indrømmelser for at undgå standsning i produktionen: resultatet bliver, at den positive korrelation mellem økonomiske konjunkturer og strejkefrekvens bliver svagere end først antaget.

I økonomiske nedgangstider får vi den modsatte reaktion. Arbejderne vil være mindre tilbøjelige til at slutte op om fagforeningerne.⁽⁴⁶⁾ Arbejdsgiverne vil lettere kunne fyre eller omflytte »besværlige« arbejdere, og han kan evt. kompensere et produktionsstop ved at sælge ud af lagerbeholdningen. Desuden vil den almindelige lønstagnation og mindsket prisstigning få både fagforeningerne og deres medlemmer til at holde igen med lønkrav. At den skitserede sammenhæng mellem nedgangskonjunkturer og strejkehyppighed ikke bliver helt så markant beror dels på arbejdsløshedsunderstøttelsens højde og dels på arbejdsmarkedets opdeling i en gruppe af lavt kvalificerede og lavtlønne-

de arbejdere der, udsat for høj arbejdsløshed, reagerede med lav strejketilbøjelighed, og en anden gruppe af højt lønede og højt kvalificerede arbejdere, som i nedgangstider formåede at bevare deres jobs og endog kæmpe for bedre vilkår.

Trukket skarpt op fremgår det, at den såkaldte »økonomisk-psykologiske« model søger at forklare strejkeniveauet vha. indikatorer fra den almene økonomiske situation, arbejdsmarkedet, reallønsudviklingen og dertil knyttede utilfredshed blandt arbejderne. Forværring af den økonomiske situation over reallønssænkning (prisstigninger og pludselig afbrydelse af reallønssstigningen) og forbedring af forhandlingspositionen i forbindelse med konjunkturopsving er de mest gennemdiskuterede emner. På trods af nogle modererende indvendinger ser det ud til, at den økonomisk-psykologiske forklaringsmodel a priori og empirisk står sig ganske godt mod »virkeligheden« i både ældre⁽⁴⁷⁾ og de nyere såkaldte økonometriske studier.⁽⁴⁸⁾

Alligevel er der grund til at tage en del forbehold overfor de økonomiske determinanters forklaringsværdi. Nok opnås der høje signifikante koefficienter når strejke frekvensen regresseres på en række sæsonmæssige »dummy« variable eller på en trend, men der udvikler sig hurtigt »en stærk mistanke om at sådanne ligninger ikke siger mere end at strejkeantallet er voksende over en tid, og at de præges af sæsonmæssige svingninger«.⁽⁴⁹⁾ Hertil kan føjes, at regressionskoefficienten falder markant, når man i stedet for strejkefrekvens som afhængig variabel benytter antal strejkende eller antallet af tabte arbejdsdage.

Fra anden side og det vil især sige fra sociologer og historikere, har man indvendt, at strejkehyppighedens afhængighed af konjunkturerne kun er signifikant

inden for institutionaliserede rammer skabt efter 2. verdenskrig i de anglo-amerikanske lande.⁽⁵⁰⁾ Et veludviklet arbejdsretligt system, tilstedeværelsen af store stabile arbejderorganisationer samt etableringen af legale/legitime interessegrupper med rutine-adgang til politisk besluttende organer, skulle have overflødiggjort politiske proteststrejker, for i stedet at give plads for rene økonomiske strejker.

At de økonomiske/økonometriske strejke modeller alene ser på årlige (evt. kvartalsvise eller månedlige) svingninger i strejkeaktiviteten gør dem tillige delvis uegnede til at sige noget om strejkebevægelser over længere perioder herunder strejkebølger.⁽⁵¹⁾ Derved går en del information om strejkernes makro-strukturelle determinanter tabt ligesom den snævre fokusering på arbejdsmarkedsrelationer og forhandlingssituationer sker på bekostning af historiske og politisk orienterede analyser.

Anvendelsen af økonometriske metoder har på trods af al kritik givetvis en del at sige om hvilke relationer, der eksisterer mellem strejkefluktuationer og økonomiske faktorer i form af prisændringer, inflation, leveomkostninger, nationalindkomst, profitrate, aktiekurser, arbejdsløshed, lønninger m.v. Især har modellerne undersøgt betydningen af bevægelser i (real)lønnen, hvorom psykologerne Krech og Crutchfield har skrevet, at »...a wage rate is psychologically inadequate, no matter how large in absolute amount, if it results in a wide discrepancy between the worker's level of inspiration and his level of achievement«.⁽⁵²⁾ Videre har økonomerne Ashenfelter og Johnson konkluderet,⁽⁵³⁾ at »...the basic function of the strike is as an equilibrating mechanism to square up the union membership's wage

expectations with what the firm may be prepared to pay«.

Skal der tillægges de økonometriske modeller og Ashenfelder og Johnsons velkendte studie nogen større teoretisk udsagnskraft, er det forventningsfunktionen eller om man vil »the expectation-achievement« teorien, der bør refereres til og eventuelt kritiseres, som næstfølgende afsnit D og E lægger op til.

D. Strejken som kollektiv aktion

Det er et almindeligt træk ved de fremførte argumenter, at arbejdernes »vrede, frustration, afsavn, krav og motiver« uden vanskeligheder lader sig omsætte til kollektive aktioner. At disse aktioner bundes i og kan forklares ud fra nogle individuelle psykologiske frustrations-afsavns mekanismer, som dog vil have en tendens til at forsvinde alt efter som samfundet industrialiseres, demokratiseres og institutionaliseres.

Disse generelle opfattelser er der imidlertid en del forskere, der har søgt at gøre op med. Det nærmeste udgangspunkt kan siges at være Chicago-skolens studie af kollektiv »adfærd«. Denne retning betragter sociale bevægelser, sociale konflikter og protester som normale og rationelle i et samfund under konstant forandring. Sociale bevægelser og kollektive aktioner analyseres ikke alene ud fra karakteristika ved deltagerne, men sættes også i relation til samfundet i dets helhed. Dette »interesse«-approach er på det seneste vundet frem under navnet »ressource-mobilisering« og har med sociologen og historikeren Charles Tillys bog fra 1978, »From Mobilization to Revolution« fået sit indtil videre stærkeste teoretiske udspil.⁽⁵⁴⁾ Det grundlæggende (mod)argument i Tillys konfliktteori er, at ligemeget hvor utilfreds en gruppe af mennesker er

eller bliver, formår de ikke at engagere sig i kollektive »aktioner« med mindre de udgør eller danner en organiseret enhed med adgang til en eller anden form for og mængde af ressourcer. Og selv da kan staten eller en anden konkurrerende gruppe undertrykke viljen til kollektiv handlen ved at øge »oprørernes« omkostninger.

Tilly analyserer kollektive aktioner ved hjælp af to generelle modeller: en politik model (polity model) og en mobiliseringsmodel (mobilization model). De væsentligste elementer i politik modellen består af staten (en organisation/organisationer som kontrollerer den største koncentration af magtmidler i en given befolkning) og grupper, der stræber efter magt omfattende både medlemmer af staten (et medlem er enhver konkurrent, som har rutinemæssig low-cost adgang til ressourcer kontrolleret af staten) og konkurrenter lig med alle andre grupper. Den anden model: mobiliseringsmodellen inkluderer fire variable, der beskriver og forklarer hver enkelt konkurrents handlen. Disse udgør: (a) gruppeinteresser; (b) organisering henholdsvis disorganisering, og (c) mobilisering, der refererer til mængden af ressourcer under kontrol af en konkurrent (et fald i mængden af kontrollerede ressourcer omtales som demobilisering) samt (d) den belønning respektiv risiko en given konkurrent må kalkulere med i forhold til omgivelserne, dvs. staten og andre konkurrerende grupper.

Tillys konfliktteori er, som den fremstilles her, aldeles abstrakt og statisk. I sin mere dynamiske form angiver den hvorledes kapitalisme og statsdannelse omstrukturerede og skabte grundlaget for variationerne, rytmen og retningen i de kollektive aktioners tre fundamentale komponenter: De interesser hvorom folk er villige til at organisere og handle, deres kapacitet for at handle i overensstemmelse med disse

interesser samt muligheden for at forsvare eller fremme disse interesser kollektivt. Således kan strejkeaktiviteten/intensiteten og strejkeformen siges at være påvirket af to kronologier: (a) de store træk i produktionens organisering og de dertil knyttede socioøkonomiske og socioøkologiske forandringer, og (b) ændringer i arbejderbefolkningens informelle og formelle organisering samt nationale politiske (magt)position. Derved kommer demonstrationer, opløb og strejker til at indgå som rutinemæssige begivenheder eller processer i grupper og klassers kamp om ressourcer og modstridende idealer.

Strejken har ikke alene som protestform ændret sig over tid, men komparative undersøgelser har vist, at strejken kun er en af flere mulige aktionsformer, arbejderne kan tage i anvendelse for at fremme deres interesser. Til forskellige tider er der et valg at træffe mellem appel til de politiske myndigheder af officielle kanaler, petitioner, demonstrationer, sabotage, arbejdspladsbesættelser, nedsat arbejdstempo, blokader og strejker. Derfor bliver også som antydning af Tilly »...the level of strike activity...at best an imperfect indicator of working-class collective action as a whole. A proper explanation of strike activity must include an account both of the choice among alternative forms of collective action and of the process of negotiation«.

Antagelserne om de kollektive aktioners formkategorier, intensitet og rytme er delvis reducerbare fra den generelle ressource-mobiliserings teori, men beror desuden på et antal empiriske studier blandt disse E. Shorter & C. Tillys, »Strikes in France 1830-1968«, en bog som har ændret strejkeforskningen siden den udkom i 1974 og hvis forudsætning er ca. 110.000 strejker i Frankrig med hovedvægten lagt på en detailundersøgelse

af 38.000 arbejdsnedlæggelser mellem 1890 og 1935.

Strejkerne havde fra Juli Monarkiet og frem til den 5. Republik ikke alene taget til i antal, de havde også i tidens løb ændret form mest radikalt efter 2. verdenskrig: De tidlige strejker involverede kun få arbejdere, da virksomhederne var små, spredte og arbejderne kun svagt organiseret, de var endvidere langvarige (intense) og få i antal. Frem mod 1960 ser vi, at gennemsnitligt deltog 500, og strejkernes varighed var blevet indskrænket til én dag (median angivelse), »...they had passed from being smallscale, intense, unusual occurrences to large-scale, calculated everyday events«.

Bogens hovedargument portrætterer strejken »...as an instrument of working-class political action. Workers, when they strike, are merely extending into the streets their normal processes of political participation«. Strejken inkorporerede arbejderne i det politiske system via tre kanaler: (a) ved at tvinge staten til at intervenere i striden, (b) ved at påvirke den offentlige mening og gøre denne bekendt med styrken og energien bag arbejderne krav, og endelig (c) ved at udøve direkte pres på det politiske center med iværksættelse af større strejkebølger. Strejkebevægelsens historie de sidste ét hundrede og halvtreds år,

»....suggests that there is a regular, intimate relationship between industrial structure, the organizational bases of working-class life, worker participation in politics and strike activity. Every new stratum of workers which economic modernization tosses to the surface will sooner or later demand participation in the nation's political life; and established groups will struggle against the eclipse of their present position of power by some upstart. Whether activation for this poli-

tical struggle comes sooner or later depends on the challenger group's success in putting together an organizational launching pad. Some groups quickly got this collective basis for political agitation in place: the artisans working in factories in the 1890s. Other groups endured long lapses of time before their organizational fundaments would sustain a political take-off».(55)

Efter således i korte træk at have opsummeret ressource-mobiliserings argumentet, C. Tillys konfliktteori og nogle af dens empiriske resultater, følger to uddybende afsnit: et om tidlig strejkeaktivitet i en række vesteuropæiske lande, og et afsluttende om hovedtrækkene i vesteuropæisk og nordamerikansk strejkeudvikling i perioden ca. 1900 til 1980 set i et komparativt perspektiv.

D1. Tidlig strejkeaktivitet, industrialisering, urbanisering og proletarisering

Præ-industrielle og tidlig industrielle kollektive aktioner tog deres udgangspunkt i faglærte håndværkeres interesser inden for rammerne af en velafgrænset lokalitet. »Ideologisk« var der tale om en konservativ, tilbageskuende omverden og selvforståelse, der gjorde krav på at få genetableret tidligere rettigheder, autoritetsbånd og distributionsveje.(56)

De faglærte arbejderes interesser var bygget op om produktionens organisering (små produktionsenheder i et lokalt marked), arbejdsmarkedet (mulighederne for at kontrollere og regulere det lokale arbejdsmarked især tilgangen til faget) og ikke-arbejdsrelaterede gøremål (fritidsvaner og foreningsaktiviteter: »The work structure of handicraft industry, and the artisanal culture it gave rise to, provided the organizational and cultural basis for

the collective resistance of these workers to the social consequences of the rise of early industrial capitalism«.(57)

Nogle studier ser strejkeaktiviteten blandt faglærte håndværksarbejdere som en reaktion mod teknologiske ændringer, der truede med at overflødig gøre deres faglige kunnen og reducere deres sociale status.(58) Andre undersøgelser lægger mindre vægt på introduktionen af nyt maskineri, men understreger derimod virksomhedsejernes forsøg på at opnå kontrol med arbejdskraften både h.ang. rekruttering og job-kontrol.(59) Det står også klart, at kun arbejdere med en veludviklet solidaritet var i stand til at mobilisere de nødvendige ressourcer til iværksættelse af fælles aktioner. Nærmere bestemt afhang arbejderens muligheder for ataktionere kollektivt af mobiliseringsniveauet, der igen kan ses som en funktion af informel og formel organisering. Kapacitet for organisering havde dels at gøre med forholdene på arbejdsmarkedet, lokalitetsbånd og forbindelsen mellem arbejdsplads og hjem.(60) Desuden bør der tages hensyn til arbejdsgivernes og statsmagtens rolle,(61) og på længere sigt industrialiseringen og urbaniseringens betydning for omkostningerne ved organisering.(62)

Lokal organisering og lokale aktioner stod imidlertid ofte svagt overfor arbejdsgivernes magtposition, og for at styrke deres krav involverede grupper af faglærte håndværksarbejdere sig i radikalt politisk arbejde og indgik i koalitioner med ufaglærte industriarbejdere.(63) De faglærte arbejdere førte også an i strejkeplanlægningen.(64) En undersøgelse af de stokholmske arbejdere i perioden 1850 til 1909 viser, at det var de faglærte organiserede arbejdere, som strejkede hyppigst, holdt strejkemøder, valgte strejkeledelse, oprettede strejkefonde med blandt andet

det formål at støtte fagfæller indenlands som udenlands i forsøg på at komme strejkebryderiet til livs. Det ses endvidere, at som fagforeningerne styrkedes, søgte de at hindre uoverlagte strejker, de indførte særlige strejkeregler, der var med til at øge foreningens og hovedbestyrelsens indflydelse. Frem til midten af 1890'erne omfattede de ufaglærte arbejderes strejker sjældent mere end én arbejdsplads, de var korte med mange deltagere, der blev ikke oprettet strejkekasse eller valgt nogen strejkekomité. Først med etableringen af fagforeninger for de ufaglærte ændrede strejkerne form: de blev længerevarende med færre deltagere, mere offensive i deres lønkrav og mere succesfulde således, at de faglærte og ufaglærtes strejker frem mod århundredskiftet kom til at ligne hinanden mere.

I løbet af det nittende århundrede var strejken således blevet et almindelig kendt og anvendt protestmiddel og fra omkring 1900, »...they were routine facts of working-class life«. Ændringerne i aktionsrepertoiret og strejkens rutinisering kan forklares med baggrund i den industrielle kapitalisme, markedsdannelsen, proletariseringen og urbaniseringen.⁽⁶⁵⁾

Den »agrare revolution« og proto-industrialiseringen førte til en voldsom stigning i antallet af jordløse afhængige landarbejdere i de europæiske landsbyer og landområder fra det 18. og frem til midten af det 19. århundrede. Med den industrielle revolution og urbaniseringen i det 19.-20. århundrede lokaliseredes disse proletariserede arbejdere til byerne og optoges i det (industriel)urbane arbejdsmarked. Produktionens centralisering og følgende koncentration af arbejdere i bestemte fabrikskvarterer og beboelsesområder sænkede omkostningerne ved kommunikation og lettede arbejderens organisationsdannelse og aktionsmuligheder.

Med samlingen af især ufaglærte industriarbejdere i landsdækkende klasseorganisationer efter århundredskiftet, blev det muligt at koordinere ressourcerne og aktionerne på en måde der virkelig udfordrede de besiddendes og statens magtstilling og dermed det nationale politiske system.

D2. Strejker i Vesteuropa og Nordamerika fra o. 1900 til ca. 1980

For Vesteuropa og Nordamerika under et fremgår det, at strejkeaktiviteten steg fra omkring 1870/80 til ca. 1925 efterfulgt af et fald, der varede ved under indtryk af den store depression. Denne blev samtidig begyndelsen til en nedgang i strejkens varighed, der fortsatte efter anden verdenskrig. Strejkedeltagelsen synes for de fleste lande at være stigende hele perioden igennem.⁽⁶⁶⁾ Yderligere og mere nuanceret dokumentation for ændringerne i de forskellige strejkekomponenter skulle det være muligt at hente i nedenstående tabel⁽⁶⁷⁾ og efterfølgende diskussion af en række nyere komparative strejkeundersøgelser.

Det er for årene 1900 til 1929 muligt at skelne mellem tre divergerende retninger i det internationale strejke mønster med Storbritannien og Belgien som outsiders: Nordeuropa med hyppige og længerevarende strejker, men med relativt få deltagere; Midt- og Vesteuropa hvor strejkerne var færre i antal, kortere med mange deltagere; de nordamerikanske strejker var som de nordeuropæiske langvarige, hvorimod de i frekvens og størrelse mere lignede de midt- og vesteuropæiske. Storbritannien og Belgiens strejkestatistik bar især præg af nogle meget omfattende (general)strejker. Alt i alt tegnede der sig et billede af en tidlig mobilisering af arbejderklassen i de nordeuropæiske lande om-

kring politiske og økonomiske krav, en lidt senere men måske stærkere politisk mobilisering i de midt- og vesteuropæiske lande i takt med en stigende virksomhedskoncentration.

Efter 1945 havde strejken i mange lande ændret form og betydning, ikke så meget pga. efter-krigstids begivenheder men snarere forårsaget af depressionen i 30'erne, de fascistiske regimer og selve krigstidsmobiliseringen. Shorter og Tilly fremhæver for denne periode den politi-

ske demonstrations- og massestrejke som arbejderklassens dominerende kampform i henholdsvis Frankrig og Italien, mens strejkemønstret i Nordeuropa var præget af at arbejderklassen havde fået adgang til det politiske magtcenter, og i overensstemmelse med D. Snyder,⁽⁶⁸⁾ vurderes de nordamerikanske strejker som overvejende apolitiske orienteret mod omfordeling af ressourcer på virksomhedsniveau.

Douglas Hibbs er inde på samme tan-

1900-29:

Nordeuropa	Frekvens	Varighed	Størrelse
Sverige	18.0	40.8	210
Danmark	11.5	33.8	140
Norge (1921-29)	9.3	33.9 (1903-29)	570
Holland	13.0	32.0	100
Finland	15.9	25.7	180
Midt- og Vesteuropa			
Frankrig	7.8	15.1	300
Italien	12.1	14.2	320
Tyskland	11.1	15.7	290
Stor-Britanien	3.8	26.7 (1911-29)	1100 (1911-29)
Belgien	6.4	—	400
Nordamerika			
USA	7.4	—	530 (1916-29)
Canada	5.3	27.5	280

1945-68:

Nordeuropa	Frekvens	Varighed	Størrelse
Sverige	1.3	13.5	260
Norge	2.2	15.3	310
Danmark	1.8	13.4	640
Finland	6.0	13.4	780
Holland	2.5	5.6	240
Tyskland	—	5.4	—
Belgien	2.6	7.6	1100
England	9.9	3.4	400
Vesteuropa/Middelhavslandene			
Frankrig	12.8	2.3	1130
Italien (1950-68)	18.1	3.3	1030
Nordamerika			
USA	6.4	16.1	540
Canada	5.2	17.3	420

kegang i sin komparative studie af strejkeudviklingen i en række vestlige lande i det 20. århundrede. Hibbs konkluderer derhen at,

»...at the macro-theoretical level strikes are most usefully viewed as instruments of collective working-class action and that strike activity is one manifestation of an ongoing struggle for power between social classes over the distribution of resources, principally (though not exclusively) national income. The core of the argument is that long-run changes in the volume of industrial conflict are largely explained by changes in the locus of the struggle over distribution«. (69)

Hibbs demonstrerer, at lande med stor offentlig sektor og kollektiv konsum (social wage) relativ til privat konsumtion (market wage), både har større repræsentation af arbejderpartier i parlamentet og lavere efter-krigstids (1945-) strejkeaktivitet. I disse lande dominerer den politiske proces fordelingen af de samfundsmæssige goder, eller med Hibbs ord:

»...Political competition and conflict between left-wing and right-wing parties in the electoral arena (the political marketplace) has to a great extent replaced industrial bargaining and conflict between labour and capital in the private sector (the economic marketplace) as the process shaping the final distribution of national income«. (70)

Konflikternes transformering fra den industrielle til den politiske sektor i kampen om samfundsressourcer spiller også en vigtig rolle i A. Pizzornos »resource exchange« model og i Walter Korpis »power difference model of conflict«. I følge Pizzorno indtager politiske faktorer en stadig mere fremtrædende plads i arbejderklassens/bevægelsens strategi. Hvor fagbevægelsen i en lang periode efter 2. verdenskrig har udvekslet politiske

ressourcer mod kortsigtede økonomiske (højere løn og forbrug), så er der nu efter 1968 tegn på, at arbejderbevægelsen i adskillige vesteuropæiske lande ser en fordel i at benytte deres arbejdsmarkedskapacitet (herunder produktionsstop) til at indgå langsigtede politiske ressourcer, der så igen kan sættes ind til forbedring af arbejdernes forhandlingsposition på arbejdsmarkedet. (71)

Korpis model er mere eksplicit om sammenhængen mellem politiske variable og ændringer i strejkeaktiviteten. Modellen postulerer, at ændringer i en af konfliktparternes magtposition relativt til modparten øger sandsynligheden for at den begunstigede part vil mobilisere ressourcer og engagere sig i kollektive aktioner. Endvidere hævdes det, at en relativ forbedring af en deltagers magtgrundlag ikke alene øger dennes kollektive deltagelse, men også udvider og ændrer aktionsrepertoiret. (72) Anvendt på en række lande i perioden 1900-76 med hovedvægten på tiden efter 2. verdenskrig fremsættes hypotesen, »...that to the extent that the working class is able to achieve strong and stable control over the government, the conflicts of interest between labour and capital will increasingly be fought out in the political arena and industrial conflict will decline«.

Ved at opstille et indeks for arbejderklassens samlede magtressourcer, dvs. dens industrielle og politiske mobilisering (antal fagforeningsmedlemmer og arbejderpartiernes vælgerandel) og korrelere med tilsvarende strejkeaktivitet (1945-76), kommer Korpi og Sharlev frem til nedenstående graduering: (73)

I nationer med høj arbejdermobilisering og stabile social-demokratiske regeringer har strejkeaktiviteten været drastisk faldende efter 2. verdenskrig. En stærk fagbevægelse og et godt hold om

regeringsmagten har kunnet ændre samfundets magtbalance til fordel for arbejderbefolkningen. Den økonomiske politik, socialpolitikken og arbejdsmarkedspolitikken er her blevet brugt til at omfordele ressourcer, skabe social sikkerhed og høj beskæftigelse. I lande med høj mobilisering men med ustabile arbejderregeringer har arbejderbevægelsen ikke formået at øve tilstrækkelig indflydelse på den nationale økonomi og politik i et omfang der i længden forårsagede større ændringer i arbejderklassens konflikt-strategi. Middel-høj mobilisering og lav kontrol ensbetydende med delvis udelukkelse fra regeringsdeltagelse har vist sig at korrelere med en stærk stigning i strejkeniveauet efter 2. verdenskrig. Konflikterne har i disse lande været henvist til den industrielle arena under regeringer med sympati for kapitalejerne. I USA, Canada og Irland har arbejderklassen været svagt organiseret og uden repræsentation i de styrende politiske organer. Strejkeaktiviteten har været stabil med længerevarende strejker hovedsagelig udkæmpet i indu-

strisektoren. De øvrige lande Schweiz, Holland og Vesttyskland formår Korpi og Sharlev kun vanskelig at indpasse i ovennævnte model, i stedet peger de på nogle internationale forhold og historisk specifikke begivenheder.

Longitudinale studier fra henholdsvis Italien,⁽⁷⁴⁾ Storbritannien,⁽⁷⁵⁾ og USA⁽⁷⁶⁾ støtter den økonomiske models antagelse om en positiv korrelation mellem strejkefrekvens og økonomiske kort-tids fluktuationer, men kommer også frem til, at relationen mellem økonomiske variable og strejkeaktivitet er ustabil over længere perioder. Dernæst fremgår det, at strejkehyppighed, antal strejkende arbejdere og antal tabte arbejdstimer repræsenterer tre forskellige og til dels uafhængige mål for strejkeintensiteten.⁽⁷⁷⁾

Strejker i Italien 1954-78 fremviser en signifikant og positiv trend samt et sæsonpræget strejkemønster. Dertil kommer en periodisk cyklisk komponent med et interval på to til tre år i forbindelse med fornyelse af kollektive overenskomster. Endelig tilføjes en ikke-periodisk komponent nemlig de såkaldte strejkebølger. Gennemgående viser strejken sig at have mange deltagere, at være korte og hyppige. I overenskomstår var strejkerne særlig lange (skærpet konfrontation mellem arbejdere og arbejdsgivere) og omfattede flere arbejdere end sædvanligt. Fra omkring 1973 (-78) ændrede strejkebilledet sig radikalt: Strejkerne blev kortere og deltagerantallet steg. R. Franzosi fortolker denne overgang til deciderede massestrejker som iværksat af kommunistpartiet i dets forsøg på at opnå regeringsrepræsentation - alment kendt som det »historiske kompromis«⁽⁷⁸⁾ Franzosi kaster også lys over regeringen (politiet og domstolene) og arbejdsgivernes undertrykkelsesforsøg: antallet af dræbte, sårede og retsforfulgte/dømte kommunister

	Relativ involveret	Relativ volume
Høj mobilisering, stabil kontrol (Sverige, Norge, Østrig)	82	59
Høj mobilisering, lav kontrol (Danmark, New Zealand, England, Belgien)	368	208
Middelhøj mobilisering, lav kontrol (Australien, Finland, Frankrig, Italien, Japan)	1311	612
Lav mobilisering, udelukkelse (USA, Canada, Irland)	320	512
Lav-middel mobilisering, delvis deltagelse (Schweiz, Holland, Tyskland)	75	25

nåede således ekstreme højder i årene 1950 til 1954. Fagforeninger og arbejderne virksomhedsråd kom under heftig angreb, mens afskedigelse (med en signifikant negativ effekt på strejkeaktiviteten) og forflyttelse af politisk aktive arbejdere viser markante stigninger mellem 1962 og 73 »...what emerges from this section is that repression is an integral part of a complete strike model«.(79)

Som det fremgik af ovenstående tabel var de amerikanske og canadiske strejker forholdsvis langvarige, relativ hyppige og med mange deltagere uden at være massestrejker. Det ses tillige, at strejkeformen ikke har undergået de store forandringer fra 1880'erne/1900 til i dag. P.K. Edwards forkaster en ren politisk interpretation: »The political environment has to be taken into account, but the effect of that environment on strikes is mediated through the bargaining system«.

Kollektive forhandlinger i USA var de-centrale, og foregik som en kamp om (job)kontrol over fundamentale rettigheder (arbejdsregler og disciplinsspørgsmål), derfor var strejkerne ofte lange, intensive og ikke sjældent voldelige. Svage fagforeninger inklusiv en splittelse mellem det føderale og statslige niveau, gjorde det vanskeligt for arbejderne at tilkæmpe sig politiske rettigheder, i stedet rettede de deres opmærksomhed mod den økonomiske sektor. Her blev de konfronteret med arbejdsgivere, der var yderst fjendtlige overfor fagforeninger og »indadtil« holdt på deres ret til at lede og fordele arbejdet (the right to manage). Edwards tese om konflikternes institutionalisering og deres »natur« falder dermed alligevel tilbage på nogle politiske magtaspekter.⁽⁸⁰⁾

Strejken er blevet analyseret som et trend-fænomen og som korttidsfluktuationer, hvorimod (den kvantitative) strejkeforskning har haft forbavsen-

de lidt at sige om strejkebølger.⁽⁸¹⁾ Shorter og Tilly referer til »omfattende strejkeudbrud« som udtryk for arbejdskampens politiske og organisatoriske natur.⁽⁸²⁾ Men hvorfor strejkebølger forekommer, hvornår og hvad de indebærer for deltagerne samt hvilken effekt de har på omgivelserne er endnu helt igennem uafklarede spørgsmål.

James E. Cronin, som har kortlagt seks omfattende strejkebølger i England mellem 1880 og 1972, foreslår »...that the uneven character of economic growth lies behind the comparable unevenness of industrial conflict...Strike waves thus appear as periodic and concrete manifestation of new attitudes and novel strategies produced by the impact of »long waves« of economic growth upon the working class«. I Cronins økonomiske model står »long waves« for Kondratieffs konjunkturbevægelser af 40 til 50 års varighed ligelig fordelt på gode og dårlige år. Strukturelle ændringer i økonomien forårsaget af virksomhedslukninger, innovationer, nye førende industrielle sektorer med tilsvarende ændringer i erhvervs- og arbejdskraftstrukturen, vil skabe spændinger i store dele af arbejderbefolkningen, der svarer igen med omfattende krav om prissænkninger, højere lønninger og bedre arbejdsforhold.⁽⁸³⁾

Hvad som skiller strejkebølger fra anden strejkeaktivitet er deres omsiggribende karakter og tilsyneladende succes. De omfatter gerne flere industrielle sektorer, de mobiliserer flere almindelige arbejdere, de indeholder spontane elementer, genererer nye ideer, ligesom nye organisationsstrategier vinder frem nedefra ofte i opposition til den etablerede ledelse. År med strejkebølger skaber stigende tilslutning til fagorganisationerne, fører til ændringer i ledelsesstrukturen og udvider arbejderbevægelsens demokratiske

grundlag. Om italienske strejkebølger siger R. Franzosi:⁽⁸⁴⁾

»Only during strike waves, these sweeping movements that come up from below, often with profound radical overtones, permeated and imbued democratic and equalitarian ideologies, do the workers face up against capital, bargaining their position as a class, claiming a bigger slice of the pie, contesting and rejecting the old rules of the game, claiming greater control over their destiny both inside and outside the plants«.

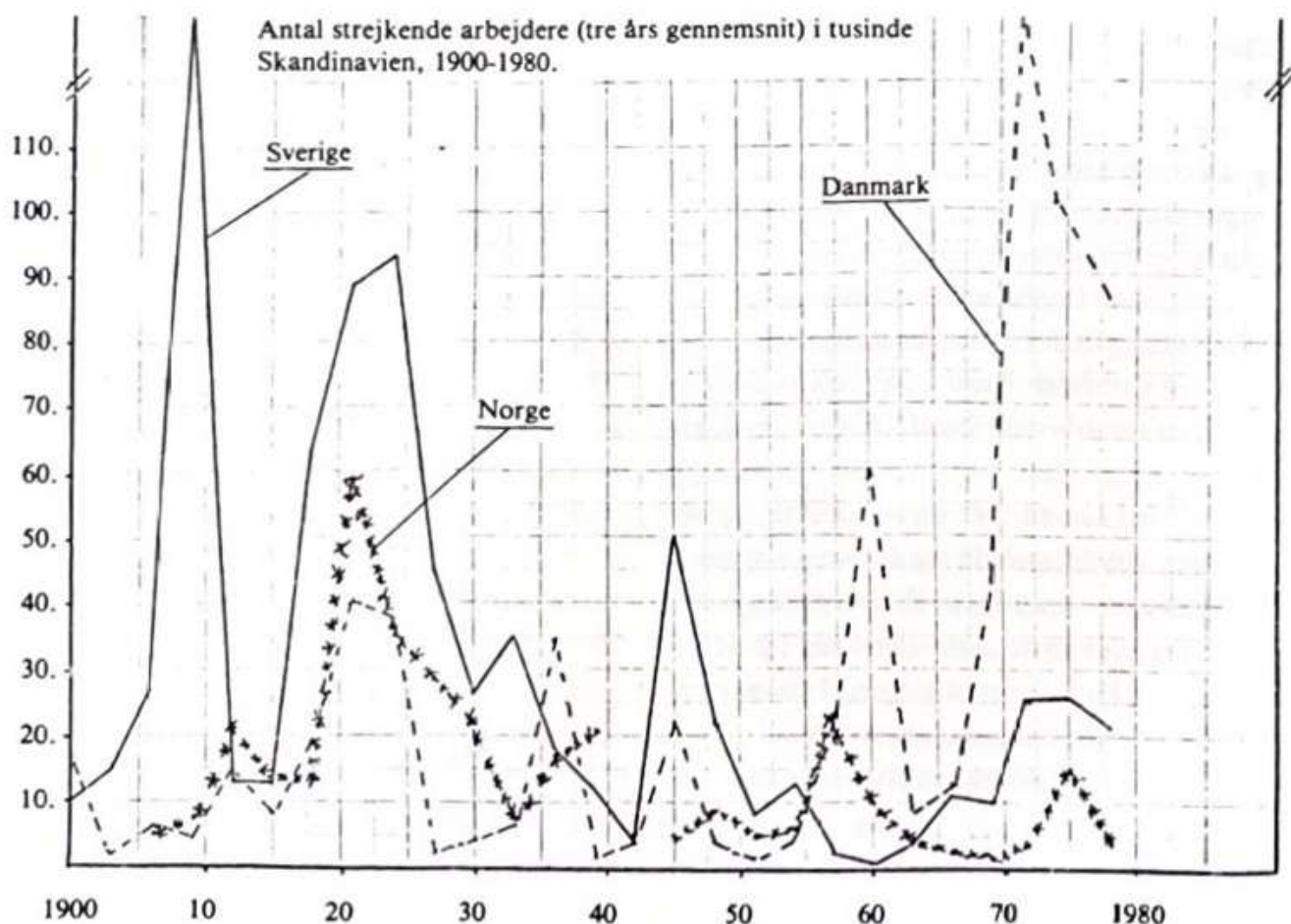
Med disse alt i alt få empiriske kendsgerninger men derimod så meget mere interessante hypoteser, er der skabt givtige muligheder for denne hidtil negligerede side af strejkeforskningen.

D3. Strejker i Skandinavien fra o. 1900 til ca. 1980

Komparativ strejkeforskning har været

særlig opsat på at forklare det drastiske fald i strejkeniveauet i Skandinavien (Danmark, Sverige og Norge) efter 1930 sammenlignet med en langt mindre eller endog modsat rettet tendens i de fleste andre vestlige industrialiserede lande.

Nyere historiske undersøgelser har peget på korporativistiske tendenser i 1920'erne og 30'erne, centraliseringstendenser inden for arbejder/fagbevægelsen og integration mellem parti og fagbevægelse som mulige forklaringer på den faldende strejkeaktivitet.⁽⁸⁵⁾ Med udgangspunkt i en sammenligning mellem Storbritannien og Skandinavien argumenterer arbejdssociologen Ingham med at,⁽⁸⁶⁾ ...»the development of procedural norms for the regulation of industrial relations« både reducerede konfliktniveauet og dets afhængighed af økonomiske faktorer. Ræsonnementet er velkendt fra diverse moderniseringsteorier, men som påpeget

af W. Korpi (med særlig henblik på Sverige), introduceredes de konfliktregulerende institutioner et godt stykke tid før de omfattende konflikter i 20'erne brød ud, ligesom reguleringen og centraliseringen af de industrielle relationer først slog igennem efter at konflikterne var bragt til standsning.⁽⁸⁷⁾ Alligevel afviser Korpi ikke, at arbejdsmarkedets institutionalisering kan have influeret på konfliktniveauet og strejkeformen alt eftersom de konflikt-regulerende organer i følge magt-ressource modellen kan opfattes som et magtbalancepunkt, hvorom konfliktparterne søger at regulere og rutinisere deres gensidige krav. Med reference til »the power-difference model«, hævdes det, at arbejderklassens begyndende mobilisering i 1880'erne og 90'erne forårsagede stærk stigende strejkeaktivitet, men som mobiliseringsniveauet steg, og arbejderbevægelsen konsoliderede sin politiske magtposition, blev det lettere for arbejderklassen/bevægelsen at »løse« interessenmodsatningerne gennem indsættelse af andre og mindre omkostningskrævende magtmidler såsom forhandlinger, lovgivning og regeringsindgreb overfor arbejdsgiverne⁽⁸⁸⁾ svarende til hvad Pizzorno i komprimeret form kalder udveksling af politiske ressourcer med industrielle ressourcer.⁽⁸⁹⁾

De stærke strejkefluktuationer i Danmark og det kraftige opsving efter 1967/8,⁽⁹⁰⁾ finder også indpas i Korpis konflikt-model:

I et tidligere forsøg på at måle arbejderklassens samlede styrke i en række lande, placerede Korpi Danmark i en gruppe med høj industriel mobilisering men med lav regeringskontrol modsvarende Sverige og Norges mere stabile arbejderregeringer.⁽⁹¹⁾ Skiftende og svage (mindretals-) regeringer, temporær uoverensstemmelse/splittelse mellem fagorganisationerne

og socialdemokratiet samt tilstedeværelsen af en særlig indflydelsesrig venstrearbejderopposition blandt fagbevægelsens egne folk, er symptomer på hvor vanskelig det har været for de skiftende socialdemokratiske regeringer at føre en politik, der virkede »overbevisende« og i tilstrækkelig grad tilgodeså arbejderklassens interesser. Og det gælder som antydning af Nils Elvander i hans nylig udkomne »Skandinavisk arbetarrörelse, at Danmark scorer lavt på samtlige de politiske, økonomiske og arbejdsmarkedspolitiske »omgivningsvariable«⁽⁹²⁾

»Den socialdemokratiske politiken har under efterkrigstiden mött mycket större svårigheter i Danmark än i de båda andra länderna. Dessa svårigheter är både en orsak till och en följd av Socialdemokratiets svaga politiska ställning. Frånvaron av effektiva styrningsmedel, särskilt på de närings- och bostadspolitiska områdena, har starkt försvårat den socialdemokratiske politiken och är i sin tur en följd av partiets svaga grepp om regeringsmakten och opinionsbildningen. Skattepolitiken, skolfrågorna och ATP-reformen är också exempel på socialdemokratiets svårigheter att föra en fast, konsekvent och effektiv politik. Det är detta som avspeglas i den ideologiska ryckigheten«, og kunne man tilføje, afspejler sig i Danmarks særlige strejkemønster.

Noter:

Denne artikel er blevet til med støtte fra Statens Humanistiske Forskningsråd under et ophold på Center For Research On Social Organization, University of Michigan, Ann Arbor i det akademiske år 1981/82. Endvidere ønsker jeg at takke Roberto Franzosi og Pamela Meil for deres inspiration og almene støtte.

1. Nyere konfliktforskning omtales i følgende værker: Ole Borre: »Oprørsteorier« (Kbh. 1980), Ted R. Gurr (ed): »Handbook of Political Conflict. Theory and Research« (The Free Press, N.Y. 1980), Klaus von Beyme (hg): »Empirische Revolutionsforschung« (Westdeutscher Verlag

- 1973) og H. J. Krysmanski: »Soziologie des Konflikts« (Rowohlt 1971).
2. Om studiet af befolkningsgrupperes kollektive aktions repertoire jvf. Charles Tilly: »Nineteenth-Century Origins of our Twentieth-Century Collective-Action Repertoire« i Center for Research on Social Organization, Working Paper no. 244, University of Michigan, Sept. 1981.
 3. Bemærk i denne henseende G. Rude: »Paris and London in the 18th Century. Studies in Popular Protest« (Fontana, Lond. 1974) hvori forfatteren giver en klar og koncentreret oversigt over de før- og tidlig industrielle protestformer og deres indhold.
 4. Lapiere: »La violence dans les conflits sociaux« citeret fra C. Tilly i W. Aydelette, A. Bogue, R. Fogel (eds): *The Dimensions of Quantitative Research in History* (Princeton 1972) p. 195.
 5. Tilly i Fogel a.p. opus cit. pp. 195-96.
 6. Stearns: »Patterns of Industrial Strike Activity in France during the July Monarchy« i *The American Historical Review*, vol. 70, no 1, 1964, p. 379.
 7. John Stevenson: »Popular Disturbances in England, 1700-1870« (Lond. 1979) pp. 127-35, 282-83.
 8. K. Tenfelde u. H. Volkmann (hg): »Streik. Zur Geschichte des Arbeitskampfes in Deutschland während der Industrialisierung« (München 1981), Einführung.
 9. Jvf. J. Brechner: »Strike« (South End Press, Boston 1972) og H.G. Gutman: »Work, Culture and Society in Industrializing America« (Vintage Books, N.Y. 1972).
 10. Om tidlig strejkeaktivitet i Danmark se Henry Bruun: »Den faglige arbejderbevægelse i Danmark indtil aar 1900« (Kbh. 1938), for Norge se temahæftet: »Fra matopprør til streik« Tidskrift for Arbejderbevægelsens historie nr. 1/1981, mens bogen »Hungerupløp och strejker 1793-1867. En studie i den svenska arbetarrörelsens uppkomst« (Lund 1967) er det til dato eneste gennemførte forsøg på at give et dækkende billede af protesthandling i et skandinavisk land.
 11. Michelle Perrot: »Les ouvriers en greve« 2 vols (Paris 1974).
 12. Stearns: »Measuring the Evolution of Strike Movements« i *International Review of Social History*, vol. XIX, 1974, p. 4.
 13. Knowles: »Strikes - A Study in Industrial Conflict« (N.Y. 1952) pp. 210-11.
 14. Jvf. Roberto Franzosi: »One Hundred Years of Strike Statistics: Data, Methodology, and Theoretical Issues in Quantitative Strike Research«, i CRSO, Working Paper, no. 257, Uni. of Mich., 1982.
 15. For en oversigt over kilder og data se B.R. Mitchell: »European Historical Statistics 1750-1970« (1971). Fransk strejkestatistik omtales i Edw. Shorter and C. Tilly: »Strikes in France 1830-1968« (Camb. Uni. Press, N.Y. 1974) appendix A, tysk strejkestatistik se Tenfelde u. Volkmann: »Streik« opus cit. Anhang XVI, engelsk strejkestatistik J. Cronin: »Industrial Conflict in Modern Britain« (Lond. 1979), og amerikansk strejkestatistik P.K. Edwards: »Strikes in the United States 1881-1974« (N.Y. 1981) appendix A-D, mens der redegøres for skandinavisk statistik i Flemming Mikkelsen: »Sociale forandringer og kollektive konflikter i Skandinavien ca. 1850 til 1970/80« (utrykt 1981).
 16. Tilgængelig nyere (1945-) strejkestatistik for en lang række lande omtales »brugervenligt« i M. Fisher: »Measurement of labor disputes and their economic effects« (OECD, 1973).
 17. Om faldgrupper men også muligheder i den officielle strejkestatistik jvf. M. Shalev: »Lies, Damned Lies, and Strike Statistics: the Measurement of Trends in Industrial Conflict«, og samme »Problems of Strike Measurement (Appendix II) begge i C. Crough and A. Pizzorno (eds): *The Resurgence of Class Conflict in Western Europe Since 1968*, vol. I: National Studies.
 18. Jvf. C. Tilly and J. Rule: »Measuring Political Upheaval« (Princeton Uni. 1965).
 19. Nogle af de grundlæggende statistiske måleenheder omtales i Knowles: »Strikes« opus cit. for nyere statistisk analyse refererer til Robert N. Stern: »Methodological Issues in Quantitative Strike Analysis« i *Journal of Industrial Relations*, vol. 17, no 1, 1978.
 20. John V. Spielmans: »Strike Profiles« i *The Journal of Political Economy*, vol. 25, no. 4, pp. 289-339.
 21. Knowles, opus cit. pp. 152-53.
 22. Shorter/Tilly: »Strikes in France« opus cit., kap. 12, der redegør for strejkeformen i internationalt perspektiv. Figuren side 6 er i så henseende mere at betragte som en idealtipe.
 23. P.N. Stearns: »Measuring« opus cit.
 24. Ibidem, p. 9.
 25. Som eksempel se P.N. Stearns: »Lives of Labour« (Croom Helm, Lond. 1975) kap. 9, og samme: »Adaptation to Industrialization: German Workers as a Test Case« i *Central European History* vol. III, no. 4, 1970, ligeledes den inspirerende bog af Barrington Moore, Jr.: »Injustice. The Social Bases of Obedience and Revolt« (The Macmillan Press, 1978).
 26. Denne side af samfundsvidenskabernes strejkeforskning omtales i E. Batstone & S. Frenkel: »The Social Organization of Strikes« (Basil Blackwell, Oxford 1978) og P.K. Edwards: »The Social Determination of Strike Activity: An Explication and Critique« i *Journal of Industrial Relations*, XXI, 1979.
 27. Et af de få værker som tager denne problemstil-

- ling op er R. Vetterli: »Industriearbeit, Arbeiterbewusstsein und gewerkschaftliche Organisation« (Gött. 1978) hvori forfatteren gør detaljeret rede for virksomhedsledelsens strategi overfor de ansatte.
28. Chevalier: »Laboring Classes and Dangerous Classes in Paris during the First Half of the 19th Century« (oversat til engelsk 1973).
 29. Val Lorwin: »Working-Class Politics and Economic Development in Western Europe« i *American Historical Review* 63, pp. 338-51.
 30. W.M. Lafferty: »Economic Development and the Response of Labour in Scandinavia« (Universitetsf. Oslo 1971).
 31. Jvf. Mancur Olson: »Rapid Growth as a Destabilizing Force« i *Journal of Economic History*, vol. 23, 1963, pp. 529-52, og Ted R. Gurr's forsvaret for »the relative deprivation approach« i sin omdiskuterede »Why Men Rebel« (Princeton Uni. Press 1970).
 32. Fremst af James C. Davies i »Toward a Theory of Revolution« i *American Sociological Review*, XXVII, 1962.
 33. T. Parsons: »The Structure of Social Action« (1937). Senere har N. Smelser med bogen »Theory of Collective Behavior« (N.Y. 1962) anvendt en generel teori om strukturel differentiering til forklaring af protest-adfærd.
 34. Kerr: »Changing Social Structures« i W.E. Moore a. A.S. Feldman (eds): *Labor Commitment and Social Change in Developing Areas* (N.Y. 1960) p. 353.
 35. For en oversigt se H.-U. Wehler: »Modernisierungstheorie und Geschichte« (Gött. 1975) og D. Tipps: »Modernization Theory and the Comparative Study of Societies« i *Comparative Studies in Society and History*, XV, 1973.
 36. W.E. Moore: »Social Change« (N.Y. 1963) p. 89.
 37. En omtale af disse begreber giver Anthony Giddens: »The Class Structure of the Advanced Societies« (Lond. 1973) kap. 11.
 38. Jvf. Dahrendorf grundlæggende værk, »Class and Class Conflict in Industrial Society« (Lond. 1959) samt S.M. Lipset: »Political Man« (Lond. 1960) og Reinhard Bendix: »Nation-Building and Citizenship« (N.Y. 1964) for blot at nævne nogle af de mange forfattere der anlægger tilnærmelsesvis samme synsvinkel.
 39. Jvf. J. Dunlop: »Industrial Relations Systems« (N.Y. 1958) og C. Kerr: »Labor and Management in Industrial Society« (Gorden City 1964).
 40. A. Flanders: »Management and Unions: The Theory and Reform of Industrial Relations« (Lond. 1970) og H.A. Clegg: »Trade Unionism under Collective Bargaining« (Oxford 1976).
 41. Kerr & Siegel: »The Interindustry Propensity to strike - An International Comparison« i *Industrial Conflict* (eds) A. Kornhauser, R. Dubin, A. Ross (Lond. 1954).
 42. Jvf. Otto Neuloh (hg): »Soziale Innovation und sozialer Konflikt« (Gött. 1977) især kap. 1 og 2, samt Tenfelde u. Volkmann (hg): »Streik« opus cit.
 43. Begrebet »organiseret kapitalisme« anvendt i strejkeforskningen se H. Kaebler u. Volkmann: »Konjunktur und Streik während des Übergangs zum Organisierten Kapitalismus in Deutschland« i *Zeitschrift für Wirtschafts- und Sozialwissenschaften*, 92, II, 1972, samt Volkmann: »Organisation und Konflikt« i *Arbeiter im Industrialisierungsprozess*, hg. W. Conze u. U. Engelhardt (Klett-Cotta 1979).
 44. Volkmann: »Modernisierung des Arbeitskamps? Zum Formwandel von Streik und Aussperrung in Deutschland 1864-1975« i *Probleme der Modernisierung in Deutschland*, hg. H. Kaebler (Westdeutscher Verlag, Opladen 1978) p. 168.
 45. Albert Rees: »Industrial conflict and business fluctuations« i *Journal of Political Economy*, 60, 1952, p. 381.
 46. G.S. Bain & F. Elsheikh: »Union Growth and the Business Cycle. An Econometric Analysis« (Basil Blackwell, Oxford 1976).
 47. For USA jvf. Alvin Hansen: »Cycles of Strikes« i *American Economic Review* no. 11, 1921, og F.S. O'Brien: »Industrial Conflict and Business Fluctuations« i *Journal of Political Economy*, vol. 73, no. 6, 1965; Frankrig: Jean Bouvier: »Mouvement ouvrier et conjonctures économiques« i *Le mouvement social*, no. 48 1964, og R. Goets-Girey: »Le mouvement des grèves en France 1919-1962« (Paris 1965) og E. Andreani: »Grèves et Fluctuations La France de 1890 et 1914« (Paris 1968); England: Foruden Knowles opus cit. se E.W. Evans & S.W. Creigh (eds): »Industrial Conflict in Britain« (Lond. 1977).
 48. For en oversigt over især nyere kvantitative/-økonometriske strejkeanalyser se R. Franzosi: »One Hundred Years of Strike Statistics« opus cit., og R.N. Stern: »Methodological Issues in Quantitative Strike Analysis« opus cit. samt Eric Evans: »Research note: on some recent econometric models of strike frequency« i *Industrial Relations Journal*, vol 7, no. 3, 1976. Af enkeltstudier skal især nævnes O. Ashenfelter a. G. Johnson: »Bargaining Theory, Trade Unions, and Industrial Strike Activity« i *American Economic Review*, vol. 59, 1969; J. Vanderkamp: »Economic Activity and Strikes in Canada« i *Industrial Relations*, vol 9, no. 2, 1970 samt Douglas A. Hibbs, Jr.: »Industrial Conflict in Advanced Industrial Societies« i *The American Political Science Review*, vol. LXX, no 4, 1976. - Stokastiske modeller og regressions teknikker har desuden fundet anvendelse i en

- lang række politologiske, sociologiske og historiske værker, jvf. afsnit D.
49. K. Mayhew: »Economics and Strikes« i *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, vol. 41, p. 10.
 50. David Snyder: »Institutional Setting and Industrial Conflict: Comparative Analysis of France, Italy and The United States« i *American Sociological Review* vol. 40, no. 3, 1975.
 51. James E. Cronin: »Industrial Conflict in Modern Britain« opus cit. kap. 2.
 52. Citat fra D. Hibbs: »Industrial Conflict...« opus cit. p. 1043.
 53. Ashenfelter/Johnson: »Bargaining Theory...« opus cit.
 54. Denne forskningsretning og teoriens opbygning findes omtalt hos Arthur Stinchcombe: »Social Structure and Organization« i *Handbook of Organization* ed. G.G. March (Chic. 1965), Amitai Etzioni: »The Active Society« (N.Y. 1968), Will. Gamson: »Power and Discontent« (Homewood, Ill. 1968) og samme, »The Strategy of Social Protest« (The Dorsey Press 1975), M.N. Zald a. J. McCarthy (eds): »The Dynamics of Social Movements« (Camb. Mass. 1979), C. Tilly: »From Mobilization to Revolution« (Addison-Wesley Pub.Com., 1978).
 55. Shorter a. Tilly: »Strikes in France 1830-1968« (Camb. Uni. Press, N.Y. 1974) pp. 343-44.
 56. Jvf. C. Calhoun: »The Question of Class Struggle. Social Foundations of Popular Radicalism during the Industrial Revolution« (The Uni. of Chic. Press, Chic. 1982).
 57. Ronald Aminzade: »Class, Politics, and Early Industrial Capitalism. A Study of Mid-Nineteenth-Century Toulouse, France« (Albany, N.Y. 1981) p. 78.
 58. Joan W. Scott: »The Glassworkers of Carmaux: French Craftsmen and Political Action in a Nineteenth-Century City« (Harvard Uni. Press, Camb. 1974) og Michael Hanagan: »The Logic of Solidarity. Artisans and Industrial Workers in Three French Towns, 1871-1914« (Univ. of Ill. Press, Chic. 1980).
 59. Robert Liebman: »Does Organization Matter? The Production of Solidarity Among 19th Century Lyon Workers«, Paper presented to the Davis Seminar for Historical Studies, April 30, 1982.
 60. Jvf. Tenfelde u. Volkmann: »Streik« opus cit; David Crew: »Bochum. Sozialgeschichte einer Industriestadt 1860-1914« (Frankf./M., Ullstein 1980) der pp. 198-207 omtaler begrebet »Berufsgemeinschaft«/»occupational community«, bemærk desuden John Foster: »Class Struggle and the Industrial Revolution. Early industrial capitalism in three English towns« (Lond. Weidenfeld & Nicolson, 1974).
 61. Jvf. fc. P.N. Stearns: »Against the Strike Threat: Employers Policy toward Labor Agitation in France, 1900-1914« i *Journal of Modern History*, vol. 40, no. 4, 1968; J. Zeitlin: »The Labour Strategies of British Engineering Employers, 1890-1922« i H. Gospel (ed): *Managerial Strategies and Industrial Relations: An Historical and Comparative Survey* (1982).
 62. C. Tilly: »Do Communities Act?« i *Sociological Inquiry*, vol. 43, no. 3-4, 1973.
 63. M. Hanagan: »The Logic of Solidarity« opus cit. og Brian R. Brown: »Industrial Capitalism, Conflict, and Working-Class Contention in Lancashire, 1842« i L. Tilly and C. Tilly (eds): *Class Conflict and Collective Action* (Sage Pub. Lond. 1981).
 64. Om strejkeformer jvf. Jane Cederqvist: »Arbetare i strejk. Studier rörande arbetarnas politiska mobilisering under industrialismens genombrott. Stockholm 1850-1909« (Stockh. 1980) samt P.N. Stearns: »Patterns of Strike Activity in France during the July Monarchy«. I *American Historical Review*, vol. 70, no. 2, 1965; Carol Colell: »The Value of Union Sponsorship to Strikers« (Ph.D. 1980, Uni. og Mich., Ann Arbor).
 65. Aspekter af disse omfattende problemstillinger er behandlet i ovenstående værker afsnit D, men bemærk desuden C. Tilly: »From Mobilization...« opus cit. pp. 151-62; Frank Munger: »Contentious Gatherings in Lancashire, England, 1750-1893« i L. Tilly a. C. Tilly (eds): *Class Conflict...* opus cit., og Flemming Mikkelsen: »Workers and Industrialization in Scandinavia 1750-1940« i M. Hanagan a. S. Stephenson (eds): *Workers and Industrialization: Comparative Perspectives on Migration, Labor Recruitment, and the Formation of the Working-Class Consciousness* (publiceres i 1983), mens forholdene i USA behandles i D. Gordon, Edwards a. Reich: »Segmented Work, Divided Workers. The historical transformation of labor in the United States« (Camb. Uni. Press, Camb. N.Y. 1982) kap. 3.
 66. Shorter/Tilly, opus cit. kap. 12.
 67. Rekonstrueret fra Shorter a. Tilly opus cit., tabel 12.1, p. 333.
 68. Snyder: »Institutional Setting and Industrial Conflict« opus cit.
 69. D. Hibbs: »On the Political Economy of Long-Run Trends in Strike Activity i *British Journal of Political Science*, vol 8, no. 2, 1978, p. 165.
 70. Ibidem p. 165.
 71. A. Pizzorno: »Political Exchange and Collective Identity in Industrial Conflict« i Crouch a. Pizzorno (eds): *The Resurgence of Class Conflict*, vol. 2, opus cit.
 72. W. Korpi: »Conflict and Relative Deprivation« i *The American Pol. Science Review*, vol. 68, no. 4, 1974, - Om forholdet mellem politisk status/-

- magtposition og strejkesucces se C. Ragin, Hayward a. Caverman: »The Relationship Between Resource Expenditure and Outcome« i *American Sociological Review*, vol. 47, no. 2, 1982.
73. Korpi a. Shalev: »Strikes, Power and Politics in the Western Nations, 1900-1976« i *Political Power and Social Theory*.
 74. Roberto Franzosi: »La Conflittualità's Italia tra ciclo economico e contrattazione collettiva« i *Rassegna Italiana di Sociologia*, anno XXII, no. 4, der nøje efterprøver Ashenfelter og Johnsons strejke-model på Italien.
 75. James C. Cronin: »Industrial Conflict in Modern Britain« (Crom Helm, Lond. 1979), der behandler perioden 1880 til 1974. Bemærk også E.W. Evans a. Creigh (eds): »Industrial Conflict in Britain« (Frank Cass, 1977).
 76. P.K. Edwards: »Strikes in the United States 1881-1974« (St. Martin's Press, N.Y. 1981).
 77. Bemærk i denne forbindelse et interessant argument fremsat af M.R. Smith artiklen »Institutional Setting and Industrial Conflict in Quebec« i *American Journal of Sociology*, vol. 85, no. 1, hvor forfatteren bl.a. siger, at »one major element in interpreting the coincident of industrial conflict with the standard economic variables (particularly the rate of unemployment) is the extent to which the union movement becomes skilled in industrial combat and, more specifically, the extent to which it is capable of generating well-tuned strikes« (p. 122).
 78. R. Franzosi: »Strikes in Italy: An Exploratory Data Analysis« i *Rivista di Politica Economica*, no. 14, 1980.
 79. R. Franzosi: »Strikes in Italy in the Postwar Period« (Dissertation submitted to the Johns Hopkins University Baltimore, Maryland, 1981) pp. 261-84.
 80. Jvf. P.K. Edwards opus cit. kap. 7.
 81. Om fænomenet general-strejke jvf. C. Strikwerda: »General Strikes and Social Change in Belgium«, CRSO Working Paper no. 215.
 82. Shorter a. Tilly opus cit. p. 104.
 83. Cronin Opus cit. pp. 38-39.
 84. R. Franzosi: »Strikes in Italy in the Postwar Period« opus cit. p. 290.
 85. For en oversigt over danske, svenske og norske overvejende historiske strejke studier jvf. Årbog for Arbejderbevægelsens Historie 1979, tema: Arbejdskampe samt Tidsskrift for Arbejderbevægelsens Historie 1/1977, tema: Arbejdskampe i Norge.
 86. J.K. Ingham: »Strikes and Industrial Conflict: Britain and Scandinavia« (Macmillan Press, Lond. 1974) p. 35.
 87. W. Korpi: »The Working Class in Welfare Capitalism. Work, Unions and Politics in Sweden« (Routledge a. Kegan Paul, Lond. 1978) pp. 96-100.
 88. Jvf. desuden Joan D. Lind: »Political Power and Collective Action: British and Swedish Labor Movements, 1900-1950«, CRSO Working Paper, no. 100.
 89. A. Pizzorno: »Political Exchange and Collective Identity in Industrial Conflict« opus cit.
 90. Margit Groth: »Strejker i Danmark 1969-1972« (Kbh. 1979).
 91. W. Korpi a. M. Shalev: »Strikes, industrial relations, and class conflict in capitalist societies« i *The British Journal of Sociology* vol. 30, no. 2, 1979. Nærmest til en redegørelse for strejkeop-svinget i Sverige efter 1968 er W. Korpi med sin »Unofficial Strikes in Sweden« i *the British Journal of Industrial Relations*, vol. 19, no. 1, 1981. De stabile politiske tilstande i Norge er emnet for Johan P. Olsen, P. Roness and H. Sæ-tren: »Norway: Still Peaceful Co-Existence and Revolution in Slow Motion?« i J.J. Richardson (ed): *Policy Styles in Western Europe* (Allen & Unwin, Lond. 1981).
 92. N. Elvander: »Skandinavisk arbetarrörelse« (Li-ber förlag, Stockholm 1980) pp. 330-31.